

Селекція

АПЕЛЯЦІЙНИЙ СУД ХЕРСОНСЬКОЇ ОБЛАСТІ

73000, м. Херсон, вул.295 Херсонської стрілецької дивізії, 1-а, тел.31-60-50
E-mail: inbox@ksa.court.gov.ua, web: <http://ksa.court.gov.ua>, код ЄДРПОУ 02894160

03-43/34/2017
01.02.2017

Головам районних та міських судів
Херсонської області

Направляю для відома постанову Верховного Суду України від 24.11.2016 року.

Додаток на 7 арк.

Заступник голови
апеляційного суду
Херсонської області

В.Л.Заіченко

ВЕРХОВНИЙ СУД УКРАЇНИ

ПОСТАНОВА ІМЕНЕМ УКРАЇНИ

24 листопада 2016 року

м. Київ

Судова палата у кримінальних справах
Верховного Суду України у складі:

головуючого судді-доповідача Кузьменко О.Т.,

суддів: Вус С.М., Гошовської Т.В., Канигіної Г.В.,
Ковтюк Є.І., Короткевича М.Є., Пошви Б.М.,
Школярєва В.Ф.,

при секретарях: Коваленко О.В., Тімчинській І.О.,

за участю прокурора Генеральної прокуратури України
Курапова М.В.,

розглянувши у відкритому судовому засіданні справу за заявою заступника
Генерального прокурора України про перегляд судових рішень щодо
ОСОБА_1 з підстави, передбаченої пунктом 2 статті 445 Кримінального
процесуального кодексу України,

у с т а н о в и л а :

Вироком Голопристанського районного суду Херсонської області
від 9 жовтня 2015 року засуджено:

ОСОБА_1,

ІНФОРМАЦІЯ_1, судимості не має,

за частиною другою статті 286 Кримінального кодексу України (далі –
КК) на три роки позбавлення волі з позбавленням права керувати
транспортними засобами на строк три роки.

Ухвалою Апеляційного суду Херсонської області від 24 грудня
2015 року вирок суду першої інстанції змінено: на підставі статті 75 КК
ОСОБА_1 звільнено від відбування основного покарання у виді позбавлення
волі з випробуванням з іспитовим строком два роки.

Ухвалою Вищого спеціалізованого суду України з розгляду цивільних і
кримінальних справ від 15 червня 2016 року вищевказані судові рішення
залишено без зміни.

ОСОБА_1 визнано винуватим у тому, що він 20 квітня 2015 року о 10 год. 35 хв. у ІНФОРМАЦІЯ_2, керуючи технічно справним автомобілем М-2140, ІНФОРМАЦІЯ_3, та рухаючись по другорядній дорозі (ІНФОРМАЦІЯ_4), порушив вимоги пунктів 2.1, 10.1, 16.11 Правил дорожнього руху України, зокрема, під час зміни руху не переконався у тому, що цей маневр буде безпечним для інших учасників дорожнього руху, не надав перевагу транспортним засобам, які рухалися по головній дорозі – ІНФОРМАЦІЯ_5, виїхав на перехрестя, де допустив зіткнення з мотоциклом Ява 350, ІНФОРМАЦІЯ_6, яким керував ОСОБА_3, в результаті чого останній отримав тяжкі тілесні ушкодження.

У заяві, поданій в порядку глави 33 Кримінального процесуального кодексу України (далі – КПК) до Верховного Суду України, заступник Генерального прокурора України порушує питання про перегляд зазначених судових рішень на підставі пункту 2 статті 445 КПК з огляду на неоднакове застосування судом касаційної інстанції одних і тих самих норм права, передбачених в статті 21, пункті 1 частини третьої статті 42, частині четвертій статті 110, пункті 5 частини другої статті 291, пункті 3 частини третьої статті 314, частині першій статті 412 цього Кодексу, усупереч вимогам яких в оскаржуваній ухвалі суд дійшов необґрунтованого висновку про відсутність порушення вимог кримінального процесуального закону щодо змісту обвинувального акта, зокрема викладення формулювання обвинувачення, що вплинуло на законність та обґрунтованість вироку.

На підтвердження цих доводів прокурор долучив копію ухвали Вищого спеціалізованого суду України з розгляду цивільних і кримінальних справ від 12 березня 2015 року щодо ОСОБА_2, якою рішення судів першої і апеляційної інстанцій скасовано та призначено новий розгляд в суді першої інстанції з огляду на порушення вимог статті 291 КПК, оскільки в обвинувальному акті не сформульовано обвинувачення ОСОБА_2, а викладено лише зміст підозри.

Заявник вважає, що правозастосування норми, передбаченої статтею 291 КПК, у рішенні касаційного суду, наданого для порівняння, є правильним та узгоджується із загальними засадами кримінального судочинства і просить рішення судів першої, апеляційної та касаційної інстанції щодо ОСОБА_1 скасувати, а справу направити на новий розгляд до суду першої інстанції.

Заслухавши суддю-доповідача, прокурора, який підтримав заяву, перевіrivши матеріали кримінального провадження та матеріали, додані до заяви, обговоривши зазначені в ній доводи, вивчивши наукові висновки членів Науково-консультативної ради при Верховному Суді України, Судова палата у кримінальних справах Верховного Суду України (далі – Суд) дійшла висновку про таке.

1. Справа про перегляд судових рішень щодо ОСОБА_1 допущена до провадження Верховного Суду України за заявою заступника Генерального прокурора України, який посилається на положення пункту 2 статті 445 КПК, передбачена яким процедура оцінки Судом норм права на предмет їх однаковості/неоднаковості застосування касаційним судом означає

встановлення розуміння (тлумачення) цих норм в оскаржуваному та порівнюваному судових рішеннях, тобто їх розуміння судом у процесі правозастосування, що зумовлює ухвалення рішень, які мають різний зміст.

Неоднакове застосування кримінальних процесуальних норм, заявлених заступником Генерального прокурора України, останній пов'язує із помилковістю висновку в оскаржуваному рішенні касаційного суду про те, що відсутність в обвинувальному акті щодо ОСОБА_1 вказівки на те, що він обвинувачується у вчиненні кримінального правопорушення, не означає відсутність формулювання обвинувачення як обов'язкового елемента обвинувального акта відповідно до пункту 5 частини другої статті 291 КПК. Таке твердження прокурора ґрунтується на правовому висновку, що міститься в ухвалі касаційного суду від 12 березня 2015 року щодо ОСОБА_2, копія якої долучена заявником як порівнюване судове рішення, про те, що зазначення в обвинувальному акті щодо ОСОБА_2 лише підозри у вчиненні кримінального правопорушення без формулювання обвинувачення є істотним порушенням наведених вище кримінальних процесуальних норм, яке означає неконкретність пред'явленого особі обвинувачення та є порушенням права на захист.

2. Отже, Суду належить проаналізувати точний зміст положень пункту 5 частини другої статті 291 КПК, а також норм, що формують інститут обвинувачення у вітчизняному кримінальному процесі.

Згідно з зазначеною нормою закону обвинувальний акт має містити виклад фактичних обставин кримінального правопорушення, які прокурор вважає встановленими, правову кваліфікацію кримінального правопорушення з посиланням на положення закону і статті (частини статті) закону України про кримінальну відповідальність та формулювання обвинувачення.

Аналіз цієї норми свідчить, що закон вимагає обов'язкове відображення в обвинувальному акті трьох складників:

- 1) фактичних обставин кримінального правопорушення;
- 2) правової кваліфікації (в теорії кримінального процесу використовується назва «формула обвинувачення»);
- 3) формулювання обвинувачення.

При цьому в доктрині кримінального процесу під формулюванням обвинувачення розуміється короткий виклад тексту диспозиції кримінально-правової норми, порушення якої інкримінується особі, фабула обвинувачення виступає фактичною моделлю вчиненого злочину, а юридичне формулювання (формула та формулювання обвинувачення) – це правова модель злочину, вказівка на кримінально-правові норми, порушення яких інкримінується обвинуваченому.

3. Далі Суду належить здійснити тлумачення нормативного змісту інституту «обвинувачення», неоднакове застосування норм якого автоматично може потрапляти під дію статті 6 Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод (далі – Конвенція) з огляду на недотримання гарантій права на справедливий суд.

Так, визначаючи основні терміни КПК, у пункті 13 частини першої статті 3 законодавець виклав загальне, незалежно від стадій кримінального

провадження, поняття обвинувачення, яким є твердження про вчинення певною особою діяння, передбаченого законом України про кримінальну відповідальність, висунуте в порядку, встановленому цим Кодексом.

У свою чергу, відповідно до частини другої статті 42 КПК, обвинуваченим є особа, обвинувальний акт щодо якої переданий до суду в порядку, передбаченому статтею 291 цього Кодексу, а обвинувальний акт, згідно із пунктом 3 частини другої статті 283 КПК, є однією із форм закінчення досудового розслідування, тобто обвинувальний акт – це підсумковий процесуальний документ, яким визнається достатність доказів, зібраних під час досудового розслідування, засвідчується його завершення й надання доступу до матеріалів стороні захисту. Далі обвинувальний акт затверджується прокурором й одночасно з його переданням до суду вручається учасникам кримінального провадження під розписку (стаття 293 КПК). Для суду цей процесуальний документ є правовою підставою для призначення підготовчого судового засідання, судового розгляду, визначення його меж. Судовий розгляд проводиться лише стосовно особи, якій висунуто обвинувачення і лише в його межах (частина перша статті 337 КПК).

Власне висунення публічного обвинувачення здійснюється в умовах змагальності у судовому розгляді, коли прокурор оголошує короткий виклад або повний текст обвинувального акта (частина друга статті 347 КПК), а суд роз'яснює суть обвинувачення і з'ясовує у обвинуваченого, чи зрозуміле воно йому (частина перша статті 348 КПК).

Таким чином, системно-структурний аналіз норм КПК доводить, що на стадії досудового розслідування обвинувачення особи пов'язується з моментом складання обвинувального акта, що містить офіційну, сформовану на досудовому розслідуванні версію про вчинення особою діяння, передбаченого законом України про кримінальну відповідальність.

4. До процедури висунення обвинувачення в порядку, передбаченому КПК, на стадії досудового розслідування особа перебуває у статусі підозрюваного.

Підозра є обґрунтованим припущенням про вчинення особою кримінального правопорушення, повідомлення про яке складається на певному етапі досудового розслідування, коли є підстави для формулювання підозри (частина перша статті 276 КПК). Повідомлення про підозру персоніфікує кримінальне провадження, є юридичним фактом, що породжує виникнення кримінальних процесуальних правовідносин, та етапом, з якого починає реалізовуватися кримінальна відповідальність.

5. Наведені теоретичні положення є підґрунтям для висновку про нетотожність понять «підозра» і «обвинувачення», які, попри наявність спільних рис (одні і ті ж обставини, що підлягають доказуванню у кримінальному провадженні), є різними етапами досудового розслідування з притаманним лише їм специфічним комплексом гарантій прав та обов'язків і порядку здійснення процесуальних дій. З огляду на це недопустимим є використання зазначених понять як синонімів у різних процесуальних документах, оскільки вони не можуть вважатися рівнозначними, незважаючи

на подібність стилістичного викладу фактичних даних у повідомленні про підозру та обвинувальному акті.

6. Повертаючись до розгляду справи, Суд зазначає, що формально-буквальне тлумачення пункту 5 частини другої статті 291 КПК свідчить про невідповідність способу викладу в обвинувальному акті формулювання обвинувачення ОСОБА_1 зазначеній нормі права, оскільки вказівка на те, що ОСОБА_1 повідомлений про вчинення ним кримінального правопорушення, передбаченого частиною другою статті 286 КК, не є формулюванням саме обвинувачення.

7. Водночас Суду належить встановити, чи має таке недотримання вимог кримінального процесуального закону наслідок у вигляді істотного впливу на права учасників кримінального провадження щодо забезпечення права на справедливий суд.

Вирішуючи це питання, Суд враховує таке.

У міжнародних джерелах права, зокрема в Конвенції, йдеться про те, що однією із гарантій права на справедливий суд, відповідно до пункту «а» частини третьої статті 6, є негайна і детальна поінформованість зрозумілою для обвинуваченого мовою про характер і причини обвинувачення, висунутого проти нього.

Практика Європейського суду з прав людини (далі – Європейський суд) орієнтує, що обвинуваченням визнається офіційне доведення до відома особи компетентним органом твердження про наявність припущення про вчинення особою кримінально караного правопорушення й при цьому стосується змісту, а не формального поняття обвинувачення, оскільки в контексті статті 6 Конвенції Європейський суд покликаний убачати, що приховано за зовнішньою стороною справи, та досліджувати реалії розглядуваної справи («Девеер проти Бельгії» від 27 лютого 1980 року).

Конкретності саме змісту обвинувачення стосується й рішення Європейського суду у справі «Маттоціа проти Італії» від 25 липня 2000 року, на яке міститься посилання у заяві прокурора до Верховного Суду України, що відображає послідовну рекомендацію цієї міжнародної установи про пріоритетність неформального розуміння поняття «обвинувачення» національними судами.

У заяві заступника Генерального прокурора України мотивами для скасування судових рішень щодо ОСОБА_1 є те, що викладення в обвинувальному акті підозри, а не сформульованого обвинувачення істотно вплинуло на конкретність обвинувачення, а отже, зашкодило праву на захист обвинуваченого.

З матеріалів розглядуваного кримінального провадження убачається, що, попри відсутність в обвинувальному акті конкретної вказівки на те, що ОСОБА_1 обвинувачується у вчиненні кримінального правопорушення, вимоги закону щодо викладу фактичних обставин та правової кваліфікації дотримано. Обставини, які, відповідно до частини першої статті 91 КПК, підлягають доказуванню у кримінальному провадженні, зокрема подія кримінального правопорушення (час, місце, спосіб та інші обставини вчинення кримінального правопорушення), винуватість обвинуваченого у його вчиненні, розмір процесуальних витрат, викладено чітко і конкретно.

При цьому Суд звертає увагу, що важливим є виклад саме фактичних обставин кримінального правопорушення, бо правильне їх відображення має суттєве значення не тільки для аргументації висновків слідчого, але і для дослідження обставин вчиненого кримінального правопорушення в суді та для реалізації права на захист. Фабула обвинувачення є фактичною моделлю вчиненого злочину, а юридичне формулювання (формула та формулювання обвинувачення) – це правова модель злочину, вказівка на кримінально-правові норми, порушення яких інкримінується обвинуваченому.

Що стосується обвинувального акта щодо ОСОБА_1, то наведені в ньому фактичні дані в своїй сукупності дають повне уявлення стосовно кожного з елементів складу кримінального правопорушення, що, у свою чергу, дає можливість зіставити фактичну складову обвинувачення з його юридичною формулою.

З огляду на це конкретність викладення фактичних обставин у даному провадженні, а отже, і обвинувачення ОСОБА_1 не викликає сумнівів.

Крім того, з матеріалів справи убачається, що після оголошення в судовому засіданні прокурором обвинувального акта щодо ОСОБА_1 останній підтвердив зрозумілість пред'явленого обвинувачення.

Зважаючи на наведене, немає підстав стверджувати, що зміст обвинувачення ОСОБА_1 є неконкретним, а тому належить визнати необґрунтованими доводи заяви про те, що формальне недотримання вимог пункту 5 частини другої статті 291 КПК вплинуло на право на захист ОСОБА_1 і є істотним порушенням вимог кримінального процесуального закону, яке обумовлює скасування судових рішень у даному кримінальному провадженні.

8. За таких обставин Суд вважає правильним висновок касаційного суду про те, що відсутність вказівки в обвинувальному акті щодо ОСОБА_1 на його обвинувачення у вчиненні кримінального правопорушення не є істотним порушенням вимог кримінального процесуального закону, яке перешкодило судам нижчих інстанцій ухвалити законні та обґрунтовані рішення, й таким, що є підставою для їх скасування.

У судовому рішенні касаційної інстанції від 12 березня 2015 року щодо ОСОБА_2, на яке зроблено посилання на підтвердження неоднакового застосування судом касаційної інстанції однієї і тієї самої норми права, передбаченої КПК, що зумовило ухвалення різних за змістом судових рішень, недотримання вимог пункту 5 частини другої статті 291 КПК розцінено як істотне порушення, що вплинуло на конкретність обвинувачення й в цілому на право на захист. Проте з'ясування причин та умов такого застосування норми права у зазначеному судовому рішенні відповідно до вимог статті 445 КПК перебуває за межами предмета перегляду, у зв'язку з чим Суд позбавлений можливості висловити свою позицію щодо цього рішення. При цьому Суд вважає за необхідне зазначити, що таке правозастосування не завжди є прикладом правильного застосування кримінального процесуального закону.

Також Суд вважає доречним зазначити, що Європейський суд як складову загального принципу верховенства права розглядає правову визначеність, яка в міжнародному праві пов'язується з реалізацією права на

справедливий і публічний судовий розгляд справи упродовж розумного строку належним і безстороннім судом, створеним на підставі закону.

Європейський орган конвенційної юрисдикції вважає, що скасування остаточних судових рішень є порушенням принципів неприпустимості повторного розгляду одного разу вирішеної справи і правової визначеності, а отже, положень статті 6 Конвенції.

Принцип неприпустимості повторного розгляду одного разу вирішеної судом справи закріплює, що жодна зі сторін не може вимагати перегляду остаточного і того, що набрало законної сили, рішення тільки з метою проведення повторного слухання та отримання нового рішення. Повноваження щодо перегляду справи повинно здійснюватися з метою виправлення судових помилок, неправильного відправлення правосуддя, а не перегляду по суті («Брумареску проти Румунії», «Пономарьов проти України», «Христов проти України»).

У свою чергу усталена практика Суду свідчить, що положення пункту 2 статті 445 КПК не гарантує права на відновлення кримінального провадження та, зазвичай, не є застосовною до заяв щодо такого відновлення в порядку глави 33 КПК у завершених судових справах, якщо тільки природа, специфічні риси та обсяги провадження щодо певної скарги у нині діючій (чотириланковій) правовій системі не є такими, що охоплюються сферою застосування пункту другого статті 445 цього Кодексу та гарантіями справедливого суду, якими він наділяє сторони провадження.

Враховуючи наведене, Суд вважає, що обставини, які стали підставою для перегляду судових рішень, не підтвердилися, у зв'язку із чим у задоволенні заяви належить відмовити.

Керуючись статтями 453, 454, 456 Кримінального процесуального кодексу України, Судова палата у кримінальних справах Верховного Суду України

п о с т а н о в и л а :

Відмовити у задоволенні заяви заступника Генерального прокурора України.

Постанова є остаточною і не може бути оскаржена, крім як на підставі, передбаченій пунктом 4 статті 445 Кримінального процесуального кодексу України.

Головуючий :

О.Т. Кузьменко

Судді:

С.М. Вус

Т.В. Гошовська

М.Є. Короткевич

Г.В. Канигіна

Б.М. Пошва

Є.І. Ковтюк

В.Ф. Школярів